

11. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій: Указ Президента України від 20.10.2005 № 1497/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1497%2F2005>.

12. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F98-%E2%F0>

13. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=75%2F98-%E2%F0&p=1322647315244388>.

14. Марущак А.І. Інформаційне право: правове регулювання інформаційної діяльності: Навч. посібник. – К., 2008.

15. Арістова І.В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: Дис. ... д-ра юрид. наук. – Х., 2002.

16. Про заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки держави: Указ Президента України від 18 вересня 2002 р. № 836/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=836%2F2002>.

17. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17>.

18. Про внесення змін до Закону України "Про інформацію": Закон України від 13.01.2011 № 2938-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2938-17>.

Надійшла до редакції 29.11.2011

КРОЛЕНКО В.О.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Університет економіки та права)

УДК 342.951

ВІДОМЧІ ПРОГРАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Визначено аспекти використання програмно-управлінського підходу для адміністративно-правового регулювання. Охарактеризована сутність феномену відомчої програми в контексті публічного управління, досліджено понятійний апарат в сфері управлінських програм та відповідна нормативна база. Зроблено висновок щодо доцільності використання відомчих програм у механізмі правового регулювання, запропоновано визначення правової програми.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, відомчі програми.

В статье определены аспекты использования программно-управленческого подхода для административно-правового регулирования. Охарактеризована сущность феномена ведомственной программы в контексте публичного управления, исследован понятийный аппарат в сфере управленческих программ и соответствующая нормативная база. Сделан вывод о целесообразности использования ведомственных программ в механизме правового регулирования, предложено определение правовой программы.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, ведомственные программы.

The aspects of the using the program-managing methodology for the administrative regulation are analyzed in the article. The volume of state bodies` program phenomenon in a context of public governance is characterized; the terminological tools in the area of governing programs and coherent law ground are analyzed in the article. The summary about possibility of use the state bodies` programs in the legal bodies governing is pointed, the determination of the legal program is given.

Keywords: administrativno-pravovoe adjusting, department programs.

Сьогодні питання визначення адміністративно-правових регулятивних механізмів без урахування специфіки програмно-управлінської діяльності є невирішуваним. Важливе значення при цьому мають правові програми, які розроблюються, ухвалюються та виконуються на рівні центральних органів виконавчої влади – відомчі правові програми. Це зумовлює актуальність наукового аналізу відомчих програм як елемента механізму адміністративно-правового регулювання. Отже, метою нашої роботи слід визнати надання характеристики відомчим правовим програмам як елементу механізму адміністративно-правового регулювання. Для реалізації цієї мети необхідно узагальнити думки фахів-

ців щодо таких програм, проаналізувати нормативну та управлінську активність органів виконавчої влади України у вказаному напрямі, розглянути нормативні засади такої діяльності та її поточну практику, зокрема в рамках діяльності МВС України.

Питанням організаційно-правових засад діяльності правоохоронних органів у нашій країні присвячена значна кількість робіт, зокрема, таких авторів, як В.Р. Айб, Б.В. Бабін, А.М. Бандурка, А.І. Берлач, І.В. Бондаренко, Й.І. Горінецький, І.А. Діденко, Л.Б. Ільковець, В.С. Ковальський, О.М. Костенко, Ю.А. Лапутіна, П.В. Онопенко, С.В. Терешко та ін. Водночас крім робіт Б.В. Бабіна та Е.В. Третьяка сьогодні відсутні дослідження, які б узагальнювали увесь спектр поглядів на проблеми програмування у сфері діяльності органів виконавчої влади. Ці процеси ще не стали предметом аналізу з боку фахівців адміністративного права.

Зазначимо, що велике значення відомчі програми мають для забезпечення діяльності та реформування МВС України. Водночас спеціального акта, який би регламентував шляхи розроблення, прийняття та реалізації програм МВС, сьогодні не існує, хоча вказівки про таку діяльність містяться у багатьох підзаконних актах. У чинному Положенні про МВС України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 р. № 1383, МВС України для реалізації покладених на нього завдань має повноваження брати участь у розробленні державних програм боротьби із злочинністю і охорони громадського порядку; про повноваження щодо власних, відомчих програм МВС у цьому акті не йдеться. При цьому за пп. 3 п. 10 Положення від 4 жовтня 2006 р. міністр внутрішніх справ має компетенцію затвердження програм та планів роботи МВС України і звітів про їх виконання. У той же час МВС як центральний орган виконавчої влади має необхідні механізми, які дозволяють розробляти та реалізовувати відомчі програми (пп. 11 п. 4, п. 5, п. 8, п. 11, п. 12 Положення від 4 жовтня 2006 р. № 1383). У МВС України можуть також утворюватися наукова рада, інші консультативні та дорадчі органи, зокрема, і для обговорення найважливіших програм [10].

Відсутність спеціального відомчого акта МВС України, присвяченого відомчим програмам, зумовлює труднощі із класифікацією та обліком відомчих програм Міністерства. Висловимо думку, що їх можна розподілити на відомчі програми розвитку та відомчі цільові програми. Крім того, особливе місце мають міжвідомчі правоохоронні програми та програми виконання загальнодержавних програмних актів. До програм розвитку можна віднести План заходів щодо реформування системи МВС України, розроблений комісією з питань реформування Міністерства, проект Концепції реформування МВС України. В. Дурдинець визнав, що «положення Концепції, етапи її реалізації повинні бути деталізовані та розвинуті в спрямованих на її реалізацію цільових програмах, планах поступального вдосконалення окремих напрямів оперативно-службової діяльності МВС та складових його системи [5]. Але інші фахівці зазначають, що у цій Концепції немає механізму реалізації [4, с. 7].

В. Воловик визначає практику визначення стратегії діяльності міліції як суперечливу та непослідовну та вказує, що видання адресованих МВС України розпорядчих документів, ґрунтованих на підході «революційного підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в усіх напрямках», може стати кроком назад. На думку цього автора, стратегія діяльності міліції не повинна розроблятися поза загальним контекстом розвитку держави, крім того, програмні діяльність має перебороти «задавнену хронічну хворобу системи МВС – неритмічність роботи». Розв'язання цієї проблеми дослідник бачить у сфері раціоналізації управління і якісного поточного планування та контролю [2, с. 8].

Сьогодні в МВС України реалізується величезна кількість відомчих програм. Як приклади, можна навести Програму розвитку партнерських відносин між міліцією і населенням на 2000–2005 роки, затверджену рішенням колегії МВС України від 16 грудня 1999 р., Програму діяльності органів внутрішніх справ щодо поліпшення правопорядку в Україні на початку третього тисячоліття (рішення колегії МВС України від 28 грудня 1999 р.), Комплексну програму кадрової політики в органах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001–2005 роки (наказ МВС України від 30 червня 2001 р. № 515), Програму формування позитивного іміджу міліції України на 2003–2007 роки затверджену рішенням колегії МВС України від 10 січня 2003 р., Програму реформування освітньої діяльності МВС України (наказ МВС України від 20 листопада 2003 р. № 1213), Програму вдосконалення організації роботи підрозділів патрульно-постової служби міліції, покращення їх побутового, матеріально-технічного забезпечення та підняття іміджу в період 2004–2006

років (наказ МВС України від 5 березня 2004 р.) [8] тощо.

Розглянемо особливості таких програмних актів на прикладі Програми формування позитивного іміджу міліції України на 2003–2007 роки (затвердженої рішенням колегії МВС України від 10 січня 2003 р. № 1км/1дск). Ця програма складається з трьох розділів («Цілі та завдання програми», «Основні чинники, які негативно впливають на імідж міліції України», «Основні напрямки формування позитивного іміджу міліції України») та має метою окреслення відповідних стратегічних напрямків діяльності органів внутрішніх справ, також пропонує концептуальні засади інформаційної політики МВС України, його органів та підрозділів на місцях [11].

У програмі спеціально зазначається, що її слід розглядати також як «ідеологічний орієнтир при плануванні оперативно-службової діяльності ОВС, реалізації існуючих програм МВС України, здійсненні інших заходів, спрямованих на формування позитивного іміджу міліції». У розділі II програми встановлено «магістральні напрямки формування позитивного іміджу міліції», а розділ III складається з 11 напрямків роботи (115 пунктів та 21 підпункт), при цьому відповідальних виконавців, терміни виконання та обсяг фінансування програми не встановлено [11]. Фактично приписи програми мають виконуватися органами та підрозділами МВС України в ініціативному порядку, без використання додаткових матеріальних та людських ресурсів та створення відповідних організаційних структур. Така доволі проста, але водночас неефективна схема використовується і в інших цільових програмах МВС України.

Зазначимо, що сьогодні фінансування МВС України з Державного бюджету фактично унеможливає цільове виділення коштів на реалізацію відповідних програм [7]. Недоліки програм МВС України обумовлюються також особливостями їх розроблення. Наприклад, за дорученням першого заступника міністра внутрішніх справ М. Корнієнка проект Програми забезпечення безпеки дорожнього руху до 2012 р. мав бути розроблений протягом двох місяців, при цьому на момент його розроблення навіть приблизний кошторис програми був невизначеним, а передача проекту на громадське обговорення не передбачалася. Водночас, за даними начальника Центру безпеки дорожнього руху при Департаменті ДАІ МВС В. Зайченка, для забезпечення поставлених задач щодо безпеки руху потрібно в цілому близько 8–15 млрд. грн., тобто завідомо більше, ніж передбачається в Державному бюджеті на утримання МВС України в цілому.

Велике значення відомчі програми мають для реалізації функцій та розвитку Державної прикордонної служби України. Не слід забувати, що єдиною державною цільовою правоохоронною програмою, розробленою відповідно до встановленого у 2004–2007 рр. порядку, стала створена саме за участю та з ініціативи прикордонної служби програма «Облаштування та реконструкція державного кордону». Програмна діяльність прикордонної служби має цікаву специфіку, для її визначення проаналізуємо проект Адміністрації Державної прикордонної служби України від 7 березня 2008 р. «Удосконалення системи пропуску осіб та транспортних засобів через Державний кордон» (інша назва – Зелена книга Державної прикордонної служби України). Ця книга була розроблена групою аналізу політики Адміністрації Державної прикордонної служби України. Таку групу було створено відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України „Про забезпечення діяльності груп аналізу політики у центральних органах виконавчої влади та Секретаріаті Кабінету Міністрів України” від 7 лютого 2007 р. № 32-р [16].

У Зеленій книзі здійснено аналіз ситуації, головних факторів та ідентифікацію альтернатив, пов'язаних з проблемами пропуску осіб і транспортних засобів через державний кордон, які потребують комплексного, системного вирішення як у сфері правоохоронного врегулювання, так і розбудови пунктів пропуску, їх технічного переоснащення. На думку укладачів Зеленої книги, її зміст зумовлює потребу ритмічного фінансування заходів правоохоронної програми «Облаштування та реконструкція державного кордону» на 2007–2015 рр. Цим проектом також передбачено проведення публічного обговорення альтернатив, здійснення пошуку та визначення оптимального вирішення проблемних питань, пов'язаних з системою пропуску через державний кордон [16].

Розглянемо також проект Розгорнутий зміст Стратегічного бюлетеня прикордонної безпеки України на період до 2015 р. (інша назва – Біла книга Державної прикордонної служби України). Цей програмний акт був попередньо схвалений 24 листопада 2006 р. відповідно до Протокольного рішення засідання Робочої групи з питань проведення комплексного огляду сектору безпеки України. У Білій книзі прикордонної служби відображено загальну ситуацію на державному кордоні України; умови, в яких здійснюється розвиток системи прикордонної безпеки нашої держави; етапи

розбудови прикордонного відомства України; чинники, що зумовили необхідність зміни підходів до системи охорони кордону; хід і основні результати реформування прикордонного відомства України; перспективи подальшого розвитку, зокрема реалізації Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 р., схваленої Указом Президента України від 19 червня 2006 р. та Концепції Комплексної програми реконструкції та розвитку державного кордону до 2015 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів від 27 грудня 2006 р. Розгорнутий зміст Білої книги Державної прикордонної служби України був розміщений на її офіційному сайті для публічного ознайомлення [15].

У Білій книзі містяться розділи, присвячені діяльності з реформування прикордонного відомства України (16 напрямків реформування) та перспективам його подальшого розвитку. Зокрема, вказуються потреби і чинники, що зумовлюють опрацювання програмних актів реформування прикордонної служби, вказуються етапи її реформування – 2006–2008 рр. (7 напрямків діяльності), 2009–2012 рр. (завершення становлення прикордонного відомства як самодостатнього правоохоронного органу, 6 напрямків діяльності) та 2013–2015 р., коли передбачається перехід від заходів реформи до планового прикордонного будівництва, всебічного нарощування потенціалу всіх складових прикордонної структури. У заключній частині Білої книги міститься прогноз наслідків реалізації концептуальних напрямів подальшого розвитку прикордонного відомства України та розрахунок загальних обсягів видатків на реалізацію Концепцій та програм розвитку Державної прикордонної служби України [15].

Можна побачити, що відповідні програмні акти прикордонної служби кардинально відрізняються від відомчих програм МВС України. Додамо, що сьогодні європейські експерти з безпеки констатують, що зміни, які відбуваються у прикордонній службі України, свідчать про те, що відомство досить стрімко розвивається. Велику увагу ця служба зосереджує на забезпеченні власних потреб у реалізації програм перетворення у правоохоронний орган європейського зразка. За сприяння міжнародних організацій нею вже запроваджено нові системи управління ризиками та кримінального аналізу, а також нові підходи в роботі з персоналом, службою отримується іноземна грантова допомога.

У діяльності податкової служби в Україні також широко використовуються відомчі програмні заходи. Зокрема, її діяльність у 2007 р. визначалася Планом основних питань економічної та контрольної роботи Державної податкової адміністрації України на 2007 р., схваленим на засіданні Колегії ДПА України та затвердженим наказом ДПА України від 7 лютого 2007 р. № 63. Цим же наказом було встановлено пріоритетні напрями діяльності ДПА України на 2007 р. та розроблено шляхи їх реалізації.

Для вирішення проблем реформування ДПА України Постановою Кабінету Міністрів від 19 вересня 2000 р. № 1454 у складі Державної податкової адміністрації України було створено Департамент розвитку та модернізації державної податкової служби України, який став органом управління Проектом модернізації. Основним завданням Департаменту було визначення планування та забезпечення модернізації та розвитку державної податкової служби України з метою підвищення ефективності її функціонування. В межах виконання основного завдання Департамент має здійснювати оперативне супроводження програми модернізації; взаємодіє з різними організаціями з питань стратегії розвитку та модернізації органів податкової служби [1, с. 3].

З метою підвищення ефективності виконання робіт з розробки та впровадження проекту «Програма модернізації державної податкової служби України» та забезпечення дієвої взаємодії Державної податкової адміністрації України, її територіальних органів та Департаменту розвитку та модернізації державної податкової служби розроблено наказ ДПА України від 31 березня 2004 р. № 182. З метою забезпечення виконання завдань проекту «Програма модернізації державної податкової служби України», на виконання наказу ДПА України від 18 травня 2004 р. № 279 «Щодо завершення створення дослідницько-випробувальної лабораторії» Департаментом розвитку та модернізації державної податкової служби впроваджено програмно-апаратний комплекс дослідницько-випробувальної лабораторії для забезпечення якості розробки та впровадження проектів та програм, що реалізуються в межах Проекту модернізації.

Дослідницько-випробувальна лабораторія ДПА України призначена для експериментального вивчення всіх проблем, пов'язаних з заходами інформаційно-комунікаційного забезпечення в рамках Проекту модернізації податкової служби. Створення дослідницько-

випробувальної лабораторії дозволить розробити рішення щодо зменшення ризику зупинки інформаційної системи та втрати податкової інформації під час впровадження проектів та програм, що реалізуються в межах Проекту модернізації, та подальшої експлуатації інтегрованої автоматизованої інформаційної системи ДПС України [3, с. 1-2].

Слід також вказати про наявність Стратегічного плану розвитку державної податкової служби України на період до 2013 р., у редакції, ухваленій наказом ДПА України від 29 вересня 2005 р. № 420. В. Одинець, аналізуючи у 2003 р. відповідну програму Департаменту розвитку та модернізації Державної податкової служби, зазначав, що модернізація податкової служби України мала здійснюватися за два етапи: перший етап (2002–2006 рр.) передбачав реорганізацію податкової служби за функціональними принципами та її консолідацію; на другому етапі (2007–2011 рр.) мало відбутися завершення модернізації систем та процедур управління організацією адміністрування податків [6, с. 6]. У той же час необхідно констатувати, що відповідна програмна активність ДПА України, на жаль, сьогодні не знаходить свого вираження у управлінні та реформуванні підрозділів податкової міліції.

Необхідно додати, що інші органи виконавчої влади також використовують програмні акти у власній діяльності в рамках визначеної у законодавстві компетенції. Відповідно до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 940, митна служба відповідно до покладених на неї завдань бере участь у підготовці проектів програм розвитку митної справи та соціального захисту працівників митної служби; на голову Державної митної служби покладено затвердження програм і планів її роботи (п. 15 ч. 4, п. 4 ч. 9 Положення) [9].

Серед програмних актів митної служби, як приклади, можна навести Заходи Державної митної служби України щодо забезпечення виконання у 2000 р. Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затверджені наказом цієї служби від 12 травня 2000 р. № 273 та проект Програми соціального розвитку Державної митної служби України на 2006–2010 роки. Остання програма мала складатися із загальних положень, у яких окреслювалися мета, принципи та основні завдання програми, законодавче підґрунтя її розроблення, термінологія програми. Треба зазначити, що з 36 завдань цієї програми 7 (тобто 19,4 %) не передбачали досягнення жодних конкретних результатів, а ще 4 завдання (11,1 %) під кінцевим результатом вважали дотримання у відповідних аспектах вимог законодавства. Це можна вважати яскравим прикладом неповного розуміння особливостей програмно-управлінської діяльності фахівцями правоохоронних органів, що розробляють відповідні відомчі програми [12].

Державний департамент України з питань виконання покарань, відповідно до п.п. 1, 2 ч. 4 Положення, затвердженого Указом Президента України від 31 липня 1998 р. № 827/98, має повноваження реалізовувати цільові програми розвитку кримінально-виконавчої системи та брати участь у розробленні та реалізації державних комплексних програм боротьби із злочинністю [14]. Можна також бачити, що правотворча діяльність правоохоронних органів іноді виходить за рамки відомчих програм та коригується з державними програмними актами.

Таким чином, відомчу правову програму можна визначити як програмно-управлінський акт, розроблений центральним органом виконавчої влади відповідно до власних завдань, компетенції та інших приписів законодавства України, ухвалений шляхом прийняття відомчого нормативного акта, та такий, що виконується шляхом застосування людських та матеріальних ресурсів відповідного відомства, має визначену мету, завдання, термін реалізації та відповідальних виконавців. Отже, можна стверджувати про наявність адміністративно-правового інституту відомчих програмних актів, який є складовою більш широкого феномена – правової програми. У той же час відомчі правові програми можна вважати джерелом адміністративно-правових норм. Відомчі програми можна розподілити на цільові, програми розвитку та реформування, при цьому кожне правоохоронне відомство має власне бачення феномена відомчих програм як засобу досягнення власних завдань. Серед недоліків програмно-управлінської діяльності на відомчому рівні можна навести такі:

- відсутність ухвалених відомчими актами порядків розроблення, ухвалення та реалізації таких програм;
- нечітке окреслення компетенції у сфері відомчих програм в актах, що визначають повноваження правоохоронних органів та їх центральних апаратів;

- невірне розуміння програмних актів керівництвом правоохоронних органів, яке призводить до спрямування програм на вирішення поточних цілей цих відомств та спроб їх реалізації без залучення спеціальних коштів, людських та матеріальних ресурсів.

Пошук шляхів вирішення відповідної проблематики має стати підґрунтям для наступних наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Біленчук П., Гаркуша В., Задояний М. Модернізація податкової служби — загальнодержавна справа // КРОК: Газета Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України. — 2001. — № 17. — С. 3-4.
2. Воловик В. МВС: у лабіринті дефектів систем // Дзеркало тижня. — 2007. — № 5. — С. 8.
3. Дослідницько-випробувальна лабораторія ДПА України // Вісті. — 2004. — № 23. — С. 1-2.
4. Зозуля І.В. Пошук балансу і врівноваженої координації процесу реформування системи МВС України під час реформування правоохоронних органів держави // Форум права. — 2005. — № 1. — С. 35-43.
5. Курс — на євроінтеграцію / Департамент зв'язків з громадськістю МВС України. — К., 2007. — 31 липня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mvsinfo.gov.ua/official/2007/02/200207_4.html
6. Одинець В. Напрями модернізації державної податкової служби // Наукове товариство ім. Шевченка. Донецьке відділення. — 2003. — 15 жовтня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.intellect.org.ua/index.php?lang=u&material_id=34151&theme_id=7236.
7. Про витрачання бюджетних коштів МВС України у 2004 р.: Звіт МВС України від 8 квітня 2005 р. — К., 2005.
8. Про затвердження Комплексної програми кадрової політики в органах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 роки: Наказ МВС України від 30 червня 2001 р. № 515. — К., 2001; Про затвердження Програми вдосконалення організації роботи підрозділів патрульно-постової служби міліції, покращання їх побутового, матеріально-технічного забезпечення та підняття іміджу в період 2004–2006 років: Наказ МВС України від 5 березня 2004 р. № 2634/Бл. — К., 2004; Про затвердження Програми діяльності органів внутрішніх справ щодо поліпшення правопорядку в Україні на початку третього тисячоліття: Рішення колегії МВС України від 28 грудня 1999 р. № 8км/1. — К., 1999; Про затвердження Програми розвитку партнерських відносин між міліцією і населенням на 2000–2005 роки: Рішення колегії МВС України від 16 грудня 1999 р. №8/км. — К., 1999.
9. Про затвердження Положення про Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 940 // Офіційний вісник України. — 2007. — № 53. — Ст. 2163.
10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 р. № 1383 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 40. — Ст. 2687.
11. Про затвердження Програми формування позитивного іміджу міліції України на 2003–2007 роки: Рішення колегії МВС України від 10 січня 2003 р. №1км/1дск. — К., 2003.
12. Про обговорення проекту Програми соціального розвитку Державної митної служби України на 2006–2010 роки: Лист Державної митної служби України від 28 квітня 2006 р. № 30/1.1-12/1674-ЕП. — К., 2006.
13. Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України від 19 вересня 2005 р. № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gpu.gov.ua>.
14. Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 31 липня 1998 р. № 827/98 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
15. Розгорнутий зміст Стратегічного бюлетеня прикордонної безпеки України на період до 2015 року: Проект від 24 листопада 2006 р. // Біла книга Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pvu.gov.ua/control/uk/publish/>.
16. Удосконалення системи пропуску осіб та транспортних засобів через Державний кордон: Проект Адміністрації Державної прикордонної служби України від 7 березня 2008 р. // Зелена книга Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pvu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=54765&cat_id=54557.

Надійшла до редакції 10.11.2011

